

Nuorten ohjaaminen Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntou- tukseen lastensuojelussa

Anniina Vihanti
Fanni Tyni

Opinnäytetyö
Toukokuu 2020
Sosiaali- ja terveysala (AMK)
Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)

Tekijä(t) Tyni, Fanni Vihanti, Anniina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Toukokuu 2020
	Sivumäärä 37	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Nuorten ohjaaminen Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen lastensuojelussa		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelma (AMK)		
Työn ohjaaja(t) Eeva Helminen, Satu Tuomimäki		
Toimeksiantaja(t) -		
Tiivistelmä Sijoitetuilla nuorilla on ikätovereitaan enemmän toimintakyvyn haasteita, joten heillä löytyy myös enemmän tarvetta Kelan nuorille suunnatulle ammatilliselle kuntoutukselle. Kelan nuorten ammatillisessa kuntoutuksessa tapahtui lakiuudistus vuonna 2019, jonka mukaisesti nuori ei tarvitse enää lääkärin B-lausuntoa hakeutuessaan palvelun piiriin. Nuorten ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on tukea ja edistää syrjäytyneiden ja hankalassa elämäntilanteessa olevien nuorten toimintakykyä, elämänhallintaa sekä valmiuksia opiskella ja työllistyä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta alan ammattilaisille, ja opinnäytetyön tavoitteena oli teemahaastattelun avulla selvittää, miten nuoria ohjataan Kelan nuorten ammatilliseen kuntoutukseen lastensuojelussa, jossa näitä sijoitettuja nuoria on. Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista menetelmää. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelulla, jonka teemat nousivat opinnäytetyön teoreettisesta viitekehystä. Teemoja olivat Kelan ammatillinen kuntoutus nuorille, nuorten toimintakyvyn aleneminen, lastensuojelu ja ohjaaminen. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Haastatteluun osallistui neljä lastensuojelussa työskentelevää ohjaajaa. Johtopäätöksenä todetaan, että ohjaajilla ei ole tarpeeksi tietämystä Kelan nuorten ammatillisesta kuntoutuksesta eikä ohjausta lastensuojelussa juurikaan tapahdu. Tällä hetkellä ei ole olemassa selkeää tahoja, joka hoitaisi tästä palvelusta tiedottamista työntekijöille, eikä myöskään sellaista tahoja, jonka vastuulla nuorten ohjaaminen Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen olisi. Tiedonsaanti on työntekijöiden omalla vastuulla, joten työntekijän oma aktiivisuus on avainasemassa. Olisi hyvä, että tiedotusta palveluista tapahtuisi enemmän esimerkiksi työnantajan, Kelan tai jonkin muun tahon toimesta.		
Avainsanat (asiasanat) Nuorten ammatillinen kuntoutus, lastensuojelu, toimintakyky, nuorten palvelut		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Tyni, Fanni Vihanti, Anniina	Type of publication Bachelor's thesis	Date May 2020
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 37	Permission for web publication: x
Title of publication Guiding young people to Kela's vocational rehabilitation for young persons in child welfare		
Degree programme Degree Programme in Rehabilitation Counselling		
Supervisor(s) Helminen Eeva, Tuomimäki Satu		
Assigned by -		
Abstract Young people who have been institutionalized have more challenges than others, so they also have a need for vocational rehabilitation for young persons. In the Kela's vocational rehabilitation for young persons, a law reform was carried out in 2019, according to which the young person no longer needs a doctor's b-statement when applying for the service. The aim of vocational rehabilitation of young people is to support and promote the functional capacity, life management and learning and employment skills of excluded and disadvantaged young people. The purpose of this thesis was to increase the understanding of Kela's vocational rehabilitation for young persons to professionals, and the purpose of this thesis was to find out how young people are guided to the vocational rehabilitation for young persons in child welfare. The thesis was carried out as a qualitative research. The research material was collected through a theme interview whose themes emerged from theory of the thesis. The themes were Kela's vocational rehabilitation for young persons, disability of young people, child welfare and guidance. Thematising was used as the method of analysis. Four child welfare counselors took part in the interview. In conclusion, the counselors did not have enough knowledge about Kela's vocational rehabilitation for young persons and there was little guidance. At present, there is no clear actor which informing the workers about this service, or any particular actor for guiding young persons to vocational rehabilitation. Access to information is the employees' own responsibility. It would be good if more information about the services were provided by, for example, the employer, Kela or some other person.		
Keywords/tags (subjects) Vocational rehabilitation for young persons, child welfare, functional capacity, services		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Lastensuojelu	4
3	Sijoitettujen lasten ja nuorten toimintakyky	8
3.1	Toimintakyky	8
3.2	Neuropsykiatrinen ja psyykkinen oireilu	10
4	Nuorille suunnatut palvelut	12
5	Kelan ammatillinen kuntoutus	14
5.1	Kelan ammatillisen kuntoutuksen kohderyhmä ja palvelut.....	14
5.2	Kelan ammatillinen kuntoutus nuorille	15
6	Tutkimuksen toteutus.....	18
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	18
6.2	Tutkimusmenetelmä	18
6.3	Aineiston keruu ja analysointi	19
7	Tulokset	20
7.1	Tietämys Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta	21
7.2	Nuorten toimintakyvyn aleneminen ja siihen saatava tuki.....	21
7.3	Lastensuojelu.....	22
7.4	Kelan nuorten ammatilliseen kuntoutukseen ohjaaminen.....	23
8	Eettisyys ja luotettavuus.....	24
9	Pohdinta.....	25
10	Johtopäätökset.....	28
	Lähteet	30
	Liitteet	34
	Liite 1. Teemahaastattelurunko.....	34
	Liite 2. Suostumuslomake haastatteluun osallistumisesta	36

Taulukot

Taulukko 1 Kelan nuorten ammatillisen kuntoutuksen palvelut.....	17
Taulukko 2 Analyysin työvaiheet	20

1 Johdanto

Kelan nuorille suunnatussa ammatillisessa kuntoutuksessa tapahtui lakiuudistus tammiukuussa 2019. Sen mukaisesti nuori pääsee nykyään Kelan ammatilliseen kuntoutukseen ilman lääkärin b-lausuntoa, ja arvion nuoren toimintakyvystä voi tehdä esimerkiksi nuoren kanssa työskentelevät sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. Nuori voi myös itse hakeutua Kelan ammatilliseen kuntoutukseen suullisesti tai kirjallisesti. Nuoren toimintakyky voi olla alentunut esimerkiksi elämönhallinnan tai itsenäistymisen haasteiden vuoksi ilman diagnosoitua sairautta. (Nuorten pääsyä Kelan ammatilliseen kuntoutukseen helpotetaan 2018.)

Tutkimuksen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista naisista lähes 50 prosenttia on 25-vuotiaana ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa, ja miehillä tämä sama luku on lähes 60 prosenttia. Ei-sijoitetuilla nuorilla nämä määrät ovat naisilla 10 prosenttia ja miehillä 15 prosenttia. (Gissler, Haapakorva, Hautakoski, Kiilakoski, Lappi, Merikukka, Pekkarinen, Ristikari & Törmäkangas 2016.) Tämän vuoksi voisi olettaa, että näillä nuorilla voisi olla myös valtaväestöä enemmän tarvetta nuorille suunnattuun Kelan ammatilliseen kuntoutukseen, jonka tarkoituksena on tukea nuorta erilaisissa elämän haasteissa sekä opiskelu- ja työvalmiuksien parantamisessa. Kaikille tämä palvelu ei tietenkään ole tarkoituksenmukaista tai oikea-aikaista, mutta varmasti monelle Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta saattaisi olla hyötyä.

Tällä hetkellä ei ole olemassa yhtä tiettyä tahoa, jonka vastuulla olisi ohjata nuorta Kelan nuorten ammatilliseen kuntoutukseen, vaan nuorta voi ohjata kuka vaan hänen kanssaan tekemisissä oleva työntekijä. Nuoren ohjaaminen kuntoutukseen on siis pitkälti kiinni siitä, minkälainen tietämys hänen kanssaan työskentelevällä henkilöllä on aiheesta. Työntekijän tieto siitä, että nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen voi hakeutua nykyään helposti ja ilman lääkärin b-lausuntoa, voisi lisätä nuorten ohjaamista palvelun piiriin. Toisaalta on hyvä, että ohjausta voi tapahtua missä vain, mutta koska ohjaus ei varsinaisesti ole kenenkään vastuulla, saattaa se jäädä joidenkin nuorten kohdalla toteutumatta. Olisikin tärkeää, että nuoren

kanssa työskentelevät tahot, kuten esimerkiksi etsivä nuorisotyö, sosiaalitoimi, nuorisokotien ohjaajat, jälkihuollon työntekijät yms. olisivat tietoisia nuoren mahdollisuudesta päästä matalalla kynnyksellä Kelan nuorten ammatilliseen kuntoutukseen.

Kuten edelläkin todettu, palvelujärjestelmä on melko pirstaleinen, joten tällä opin-
näytetyöllä halutaan selvittää, kuinka nämä sijoitetut nuoret ja Kelan ammatillinen
kuntoutus kohtaavat. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä ymmärrystä Kelan
nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta alan ammattilaisille. Tavoitteena
ja tehtävänä on haastattelun avulla selvittää, miten lastensuojeluyksikössä ohjataan
nuoria Kelan ammatilliseen kuntoutukseen sekä lastensuojeluyksiköiden
työntekijöiden tietämystä Kelan nuorten ammatillisesti kuntoutuksesta.

2 Lastensuojelu

Vuonna 2018 kodin ulkopuolelle sijoitettuja nuoria oli 18 544 (Lastensuojelu 2018).
Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, palveluiden saatavuus, riittävyys sekä tarkoi-
tuksenmukaisuus eivät välttämättä toteudu (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Ra-
jala 2016, 4). Sijoitetuilla nuorilla esiintyy muuta ikäluokkaa enemmän ongelmia ja
haasteita, jotka vaikuttavat toimintakykyyn (Sinkkonen 2015, 148-150). Tämän vuoksi
Kelan nuorille suunnattu ammatillinen kuntoutus voisi palvella ainakin osaa näistä
nuorista.

Lastensuojelu on osa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen perustuvaa lasten
suojelua; lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön ja tasa-
painoiseen kehitykseen. Lapsilla on etusija erityiseen suojeluun. Suomessa sopimus
on hyväksytty ja otettu voimaan vuonna 1991, ja se velvoittaa viranomaisia yhtä lailla
kuin muukin lainsäädäntö. Lisäksi lapsen oikeuksista on säädetty Suomen perustus-
laissa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, ja näissä kaikissa veloitetaan laitta-
maan lapsen etu edelle kaikessa viranomaistoiminnassa (Lastensuojelun käsikirja
2019). Lasten oikeuksia turvataan yhteiskuntatasolla mm. lasten hyvinvointia edistä-
mällä, kasvatuksen tukitoimia ja -palveluita kehittämällä sekä toteuttamalla lapsi- ja
perhekohtaista lastensuojelua. Jos lapsen kasvuympäristö ja elinolosuhteet eivät

pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin eikä lapsen etu toteudu, on yhteiskunnan ja viranomaisten velvollisuutena puuttua asiaan. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 3.) (Taskinen 2010, 19-20.)

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Siinä lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaana ja sitä toteutetaan tekemällä assakuassuunnitelma ja järjestämällä avohuollon tukitoimia. Myös kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto ovat lastensuojelua. Lastensuojelutyöhön kuuluu kaksi keskeistä periaatetta: lapsen etu ja perhe-elämän suoja, joista molemmat ovat ihmisoikeuskysymyksiä. Lastensuojelun on aina toteuduttava lapsen etu edellä ja perhettä kunnioittaen, mutta tarvittaessa lapsen etu menee kuitenkin perhe-elämän suojan edelle. Tämä näkyy esimerkiksi huostaanottotapauksissa, joissa viranomaiset puuttuvat perheen itsemääräämisoikeuteen, jotta lapsen etu toteutuu. Vanhemmilla on kuitenkin ensisijainen vastuu lapsistaan ja ilman selkeitä perusteita ei kenelläkään ole oikeutta puuttua perheen tilanteeseen. Lastensuojeluprosessi alkaa yleensä lastensuojeluilmoituksella tai perheen itsensä yhteydenotolla, joista seuraa lastensuojelutarpeen selvitys. (Lastensuojelulaki 417/2007, §3.) (Taskinen 2010, 24-25.)

Lapsenhuoltolaki ja lastensuojelulaki ohjaavat lastensuojelutyötä. Lapsenhuoltolaissa sanotaan, että lapselle on turvattava hyvä hoito ja kasvatusta sekä ikätasoon sopivia virikkeitä ja huolenpitoa. Laki myös velvoittaa siihen, että lapselle tärkeitä ja merkittäviä ihmissuhteita tulee vaalia. Läheiset suhteet vanhempiin ja muihin tärkeisiin ihmisiin on turvattava koko prosessin ajan. Lastensuojelutyössä pyritäänkin tukemaan lapsen ja vanhemman välistä yhteydenpitoa ja tapaamisia, jos tilanne on sellainen, että se on mahdollista. Lastensuojelulaissa painotetaan myös lapsen osallisuutta. Lastensuojelutyötä tehdessä on kuultava lapsen omat mielipiteet ja toiveet ja otettava ne huomioon lapsen kehitystason edellyttämällä tavalla. (Lapsenhuoltolaki 316/1983, 1§.) (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§.)

Lastensuojelulain mukaisesti kunnan tehtävänä on ehkäistä perheiden ongelmien syntymistä järjestämällä ehkäisevää lastensuojelua sellaisille lapsille ja perheille,

jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaana. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua on kasvuoikiin ja kasvatukseen liittyvät peruspalvelut, joiden tavoitteena on, että ongelmiin puututaan riittävän varhain ja tällä tavoin estetään isomprien ongelmien ilmaantuminen. Ehkäisevällä lastensuojelulla yhteiskunta pyrkii turvaamaan ja edistämään lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemalla vanhemmuutta ja antamalla apua kasvatuksessa. Peruspalveluihin kuuluvaa tukea ja erityistä tukea perheet saavat esimerkiksi neuvolasta, koulusta, terveydenhuollosta, nuorisotyöstä, lapsiperheiden kotipalvelusta sekä mielenterveys- ja päihdepalveluista. Joskus nämä peruspalvelut eivät kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan suurempia toimia lapsen edun toteuttamiseen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3§.) (Taskinen 2010, 22-23.)

Lastensuojelulain mukaiset perusteet sijoitukseen ja huostaanottoon täyttyvät silloin, kun avohuollon palvelut eivät ole perheelle enää riittävät, ja näin ollen ei pystytä turvaamaan lapsen turvallista elämää. Syitä kodin ulkopuolelle sijoitukseen voi olla erilaisia. Yleisimpiä sijoituksia ennustaviin tekijöihin kuuluu mm. vanhempien huono kouluttautuminen, vanhemman mielenterveyden haasteet, yksinhuoltajuus sekä talousvaikeudet. Väkivalta ja päihdeongelmat perheessä ovat yleisiä syitä lapsen sijoittamiselle. (Pasanen ym. 2015, 23.)

Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä välittömästi, jos kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen kehitystä ja terveyttä tai jos lapsi itse omalla käytöksellään vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimista vastaa sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Nämä tukitoimet ovat vapaaehtoisia, joten niihin tarvitaan vanhempien/huoltajien suostumus. Jos lapsi on yli 12-vuotias, tarvitaan myös hänen oma suostumuksensa. Se, millaisia tukitoimia perhe saa, riippuu perheen tilanteesta ja ongelmista. Tukitoimi voi olla esimerkiksi taloudellista tukea, asumisen turvaamista, kotipalvelua, harrastustoiminnan tukemista, keskusteluapua, apua koulunkäyntiin/ammatin hankintaan, tukihenkilö tai -perhe. Lapsi voidaan myös sijoittaa avohuollon tukitoimena. Silloin sijoitus perustuu vapaaehtoisuuteen ja huoltajalla säilyy huoltajan oikeudet. Sijoitus avohuollon kautta voi tapahtua niin, että lapsi lähtee sijoituspaik-

kaan yhdessä vanhemman kanssa (esimerkiksi ensikoti) tai lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti yksinkin, esimerkiksi jos vanhemman sairaus tai sairaudenhoito niin vaatii. (Taskinen 2010, 70-73.)

Kiireellinen sijoitus

Kiireellinen sijoitus tapahtuu silloin, kun lapsi on välittömässä vaarassa. Näissä tilanteissa lapsi sijoitetaan perhe- tai laitoshoitoon. Kiireellisen sijoituksen perusteita voivat olla esimerkiksi väkivaltatilanne, lapsen huoltajien päihteiden käyttö tai suunnitelma lapsen piilottamisesta tai viemisestä ulkomaille ilman lupaa. Syynä voi olla myös se, että lapsi itse käyttäytyy aggressiivisesti tai itsetuhoisesti, tai jos lapsi on käyttänyt päihteitä tai syylistynyt rikoksiin. Kiireellinen sijoitus on lyhytaikaista ja se kestää korkeintaan 30 vuorokautta, mutta kiireellisen sijoituksen päätös voidaan purkaa aikaisemminkin, jos vaaratilanne on ohi. 30 päivän sijoituksen aikana voidaan aloittaa myös huostaanoton valmistelu, jos tilanne perheessä ei parane. (Taskinen 2010, 76-81.)

Huostaanotto ja sijaishuolto

Huostaanotto on viimeisin keino turvata lapsen turvallinen kasvu ja kehitys. Huostaanottoon voidaan ryhtyä, kun kaikki muut keinot on koettu riittämättömäksi ja lain mukaiset perusteet täyttyvät. Huostaanotossa lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, esimerkiksi lastensuojelulaitokseen, perheeseen tai sukulaisen luokse. Pienimmät lapset pyritään sijoittamaan yleensä sijaisperheeseen. Sijaishuolto ei ole sekään tarkoitettu pysyväksi ratkaisuksi, vaan lapsen omien vanhempien kanssa ollaan tekemisissä koko ajan ja tavoitteena on, että lapsi pääsisi palaamaan kotiin. Viranomaisten yhtenä tehtävänä onkin tukea myös lapsen vanhempia, jotta he olisivat kykeneväisiä kasvattamaan lasta. Huostaanotto kuitenkin jatkuu niin kauan, kun se on lapsen edun mukaista ja jos muutosta ei vanhempien elämäntilanteessa tule kohtuullisessa ajassa, lapsen oleminen sijaishuollossa pyritään vakiinnuttamaan. Kun lapselle valitaan sijoituspaikkaa, on otettava huomioon lapsen tarpeet ja mahdollisuus yhteydenpitoon läheisten kanssa. Ennen kun lapsi sijoitetaan, on selvitettävä, onko kenelläkään lapsen läheisellä tai sukulaisella mahdollista ottaa lasta luokseen tai jollain muulla tavoin osallistua lapsen tukemiseen. Vaihtoehtoja sijoituspaikoiksi ovat siis:

sukulaissijoitus, perhehoito, ammatilliset perhekodit, lastensuojelulaitokset tai koulukodit. (Huostaanotto 2019.) (Sijaishuolto 2019.)

Jälkihuolto

Lastensuojelulaissa määritellään myös jälkihuolto. Kun sijaishuolto päättyy, nuorta tuetaan itsenäiseen elämään. Kun nuori täyttää 18 vuotta, hän tarvitsee usein senkin jälkeen tukea vanhemmiltaan. Myös sijoitetuilla lapsilla on tarvetta tukeen sijaishuollon päätyttyä, ja sen vuoksi yhteiskunnan on velvollisuus tukea nuorta aikuisuuden kynnyksellä itsenäiseen elämään. Jälkihuolto on vapaaehtoista nuorelle, mutta laki velvoittaa kuntaa järjestämään sitä. Jälkihuolto on esimerkiksi tukea asumiseen, talouteen, harrastuksiin, työllistymiseen, opiskeluun ja kuntoutukseen. Jälkihuolto on jatkunut siihen saakka, kun nuori on 21-vuotias, mutta 1.1.2020 voimaan tulleen lakiuudistuksen myötä jälkihuollon päättymisikää on nostettu 25 ikävuoteen saakka. (Laaksonen 2004, 10-13.) (Sijoitettujen lasten perusoikeudet vahvistuvat -jälkihuollon ikärajaksi 25 vuotta).

3 Sijoitettujen lasten ja nuorten toimintakyky

3.1 Toimintakyky

Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla terveys ja näin ollen myös toimintakyky on usein muuta väestöä huonommassa tilassa. Tutkimuksen mukaan sijaishuoltoon tulevilla lapsilla ja nuorilla on usein voimakkaita kehityksellisiä sekä mielenterveyteen liittyviä haasteita. Haasteet voivat näkyä esimerkiksi lapsen tai nuoren kiinnittymisvaikeuksina, käytöshäiriöinä, aggressiivisuutena, masennuksena, itsetuhoisuutena, neuropsykiatrisena oirehdintana, kouluvaikeuksina sekä päihteiden käyttönä. (Pasanen, Katajamäki, Åstedt & Jaakkola 2015, 23-25). On myös tutkittu, että sijoitetut lapset ja nuoret ovat muista poikkeavia usein jo synnynnäisesti. He ovat esimerkiksi pienempiä syntyesään ja viettävät pidemmän aikaa sairaalassa. Heidän äitinsä ovat voineet käyttää alkoholia, tupakkaa tai muita päihteitä raskauden aikana, joiden käyttö vaikuttaa lapsen kehitykseen. (Sinkkonen 2015, 148-150.) (Erkolahti, Ebeling & Moilanen 2016,

378-382.) Tutkimuksen mukaan myös sosiaalisella asemalla on vaikutusta terveyteen; korkeammasta sosiaalisesta asemasta tulevat nuoret ovat terveempiä kuin alemman sosiaaliaseman nuoret (Koivusilta, Rimpelä, & Kautiainen 2006).

Toimintakyky voidaan määritellä seuraavasti:

Toimintakyky tarkoittaa ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista – työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja harrastuksista, itsestä ja toisista huolehtimista – siinä ympäristössä, jossa hän elää (THL 2019).

Toimintakykyä voidaan kuvailla myös kykyjen, elin- ja toimintaympäristön sekä omien tavoitteiden välisenä tasapainotilana, ja se on riippuvainen ympäristön myönteisistä sekä kielteisistä vaikutuksista. Toimintakykyä voidaan tukea erilaisilla palveluilla, muiden ihmisten tuella sekä asuin- ja elinympäristöön liittyvillä tekijöillä. (THL 2019.)

Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on usein taustalla pitkittynyttä stressiä ja muita vastoinikäymisiä, jotka ovat voineet saada aikaan lapsen ja nuoren kehitykseen kokonaisvaltaisesti vaikuttavaa oireilua (Pasanen, Katajamäki, Martikainen & Åstedt 2015, 350). Näin ollen neurologiset, somaattiset ja psyykkiset sairaudet esiintyvät usein samanaikaisesti, ja myös sijoitettujen lasten ja nuorten kuolleisuus on muita korkeampi 25. ikävuoteen saakka. Kun lasten ja nuorten psyykkiset ongelmat ilmenevät somaattisena oireiluna, ne näkyvät esimerkiksi päänsärkynä, vatsakipuna, lihaskipuina tai väsymyksenä. Kyseessä voi olla myös fyysinen sairaus, mutta jos syytä ei löydetä, fyysinen kipu voi kertoa tunne-elämän ongelmista. (Sinkkonen 2015, 148-150.)

Sijoitettavan lapsen perhe on usein ollut sosiaalitoimen ja terveydenhuollon palveluissa moninaisesti mukana jo pitkään. Lapset ja nuoret ovat usein lähtöisin perheistä, joissa sosiaalisen, taloudellisen ja psyykkisen huono-osaisuuden kasautuminen on ollut voimakasta. Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla haasteiden taustalla on usein biopsykososiaaliset seikat, eli haasteiden syntymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat esi-

merkiksi perimä, raskausaika sekä lapsen tai nuoren kokemukset biologisesta perheestä tai sijoituksesta. (Pasanen ym. 2015, 24). Nuoren psyykinen ja fyysinen tila pitäisi aina tarkistaa ja hoidon tarve arvioida ennen sijoitusta, jotta sijoitus onnistuisi mahdollisimman hyvin. Yleisestikin lapsilla ja nuorilla voi olla paljon erilaisia syitä, jotka vaikuttavat työ- ja toimintakykyyn, mutta sijoitetuilla lapsilla niitä esiintyy useammin kuin muulla väestöllä. (Sinkkonen 2015, 148-150.)

3.2 Neuropsykiatrinen ja psyykinen oireilu

Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla esiintyy usein mielenterveyden ongelmia sekä neuropsykiatrinen oireilua. Sijoitetuilla nuorilla ilmenee yleisimmin masennusta, ahdistusta, ADHD:ta, tunne-elämän häiriöitä, autismin kirjoja sekä käytöshäiriöitä. Nämä oireilut vaikuttavat omalta osaltaan myös lapsen ja nuoren toimintakykyyn (Karlsson, Marttunen & Kumpulainen 2016, 295-300). Mielenterveysongelmille altistavia tekijöitä voi olla esimerkiksi oma tai vanhempien päihteiden käyttö, turvaton lapsuus sekä traumat (Karlsson ym. 2016, 295-300). Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla voi olla taustalla jo lapsuudessa alkanut pitkäkestoinen traumatisoituminen, joka on aiheuttanut moninaista psyykkistä oireilua ja voi täyttää useammankin eri psyykkisen häiriön kriteerit. Häiriöiden erotteleminen ja diagnosointi voi näin ollen olla haastavaa. (Pasanen ym., 2015, 350.) On myös tutkittu, että mitä vanhempana lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, sitä enemmän heillä ilmenee mielenterveyden ongelmia. Psyykinen oirehdinta on usein seurausta sosiaalisten, psykologisten ja biologisten tekijöiden yhdistelmästä. (Pasanen ym. 2015, 24.)

Käytöshäiriöt voivat esiintyä mm. uhmakkuutena, aggressiivisuutena, epäsosiaalisena käytöksenä, itsetuhoisuutena sekä esimerkiksi yliseksuaalisena käyttäytymisenä. Näille häiriöille on tyypillistä, että sisäisen yllykkeen vuoksi esiintyy hallitsemattomia toimintoja, jotka vahingoittavat itseä tai toisia. Nämä häiriöt vaativat nuoren kanssa työskentelevältä paljon osaamista ja ymmärtämistä. Käytöshäiriöt vaikeuttavat nuoren kouluttautumista sekä yhteiskuntaan sopeutumista. (Juusola 2012, 85-86.) ADHD on yleinen neuropsykiatrinen oireyhtymä ja se tarkoittaa aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriötä. Sen tyypillisimpiä piirteitä on impulsiivisuus, tarkkaamattomuus sekä yliaktiivisuus. Nämä piirteet vaikuttavat nuoren toimintakykyyn ja vaatii usein

lääkitystä ja tukitoimia. Nuorilla ADHD vaikuttaa myös arjen toimintojen lisäksi opiskeluun, ja on yleistä, että ADHD:n yhteydessä esiintyy myös oppimisvaikeuksia. (Juusola 2012, 29-33.)

Sijoitetuilla lapsilla tai nuorilla voi esiintyä myös autismin kirjoa. Autismi kirjolla käytäytymisominaisuudet aiheuttavat monesti ongelmia ja haasteita lapsen ja hänen ympäristönsä väliseen vuorovaikutukseen. Nämä vaikeudet heijastuvat monesti lapsen oppimiseen ja kehitykseen. Jos lasta ei aleta kuntouttamaan tarpeeksi ajoissa, voi myöhemmin ilmentyä voimakkaitakin käyttäytymistoimintoja, kuten itsensä vahingoittamista tai passiivisuutta. Autismi johtuu neurologisesta kehityksen häiriöstä, joka ilmenee aivojen toiminnan ja aistihavaintojen käsittelyn ongelmina. Autismi todetaan usein niin, että ensin on alettu tutkia havaittuja kielellisen kehityksen pulmia ja tutkimusten edetessä ja syventyessä selviää, että lapsella on autismi. Autismi näkyy lapsen toimintakyvyssä alentavasti enemmän tai vähemmän, koska autismin vaikutus toimintakykyyn voi olla hyvinkin erilaista eri ihmisten kohdalla. Autismi voi vaikuttaa esimerkiksi lapsen vuorovaikutussuhteisiin, tunteiden reaktioihin, asioiden käyttöön ja hahmottamiseen, ahdistusreaktioihin, kielelliseen ja älylliseen toimintaan sekä suhtautumiseen muutoksiin. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, s. 25-29.)

Nuorella tai lapsella voi olla erilaisia psyykkisiä häiriöitä samanaikaisesti. Masennus, ahdistuneisuus ja itsetuhoisuus ovat yleisiä psyykkisiä haasteita, jotka vaikuttavat lapsen tai nuoren toimintakykyyn. Erityisesti lapsilla ja nuorilla kielteiset ja epämyönteiset kokemukset sekä ihmissuhteisiin liittyvät menetykset ovat merkittäviä masennuksen taustatekijöitä, ja näitä taustatekijöitä löytyy usein lastensuojelun asiakkaana olevilta lapsilta. Mielenterveysongelmat näkyvät toimintakyvyn alenemisena esimerkiksi lapsen ja nuoren voimavarojen vähenemisena, asioiden aloittamisen ja loppuunsaamisen hankaluutena, keskittymiskyvyn huonontumisena ja unihäiriöiden esiintymisenä. Myös päihdehäiriöt ovat yleisiä sijoitetuilla nuorilla, ja nämä voivat olla seurausta mielenterveyden haasteista. (Karlsson ym. 2016, 295-300.)

Sijaishuoltopaikkaan tullessaan, lapsi tai nuori kärsii siis usein monista kehityksellisistä ja mielenterveyteen liittyvistä ongelmista. Psyykinen oireilu voi olla hyvin voi-

makasta. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten tarpeet ovat ainutlaatuisia ja poikkeavat muiden lastenpsykiatrian asiakkaiden tarpeista sijoitettujen lasten taustan vuoksi. Sijoitettujen lasten kehityksen aikana mielenterveyteen vaikuttaa hyvin monet tekijät, kuten perimä, raskausajan olosuhteet, biologisen perheen tapahtumat sekä sijoitusprosessin tapahtumat. (Pasanen ym. 2015, 23-24.)

4 Nuorille suunnatut palvelut

Kuten aiemmin on todettu sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on paljon haasteita toimintakyvyssä, jonka vuoksi he tarvitsevat paljon tukea sekä erilaisia palveluita. Jotta Kelan nuorille suunnattu ammatillinen kuntoutus onnistuisi mahdollisimman hyvin, sen on oltava nuorelle oikea-aikaista ja tarkoituksenmukaista. Nuoren on oltava siinä kunnossa, että hänen voimavaransa ja motivaatio riittävät ammatilliseen kuntoutukseen. Ennen tätä kuntoutusta hän on siis voinut kuulua erilaisten palveluiden piiriin, joiden tarkoituksena on parantaa toimintakykyä. Usein myös ammatillisen kuntoutuksen rinnalla nuorella on muitakin palveluita ja tukimuotoja käytössään samanaikaisesti. Kaikkien nuorten kanssa tekemisissä olevien tahojen pitäisi osata auttaa nuorta pääsemään tarvitsemansa palvelun piiriin ja tehtävä yhteistyötä, jotta nuoren kuntoutus olisi kokonaisvaltaista ja sujuvaa. Lastensuojelussa olevilla lapsilla ja nuorilla on mielenterveysongelmia muita enemmän, joten yhteistyö eri toimijoiden välillä on erityisen tärkeää. Jos mielenterveysongelmat ovat lieviä, niitä voidaan hoitaa peruspalveluissa. Jos kuitenkin haasteet ovat suuria ja vakavia eikä peruspalvelut ole enää riittäviä, nuori pitää ohjata erikoissairaanhoidon palvelujen piiriin. Erikoissairaanhoidon tukena nuorille suunnattuja mielenterveyspalveluita tuottaa myös Kela ja erilaiset järjestöt, ja näiden lisäksi myös varhaiskasvatuksen ja koulun on tuettava lasten ja nuorten mielenterveyttä. (Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut 2019.)

Nuorten asioista ja palveluista määrätään nuorisolaissa. Lain tavoitteena on edistää nuoren osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia sekä toimia yhteiskunnassa, tukea nuoren itsenäistymistä ja kasvua, tukea nuoren harrastusmahdollisuuksia, edistää tasa-arvoa ja nuoren oikeuksien toteutumista sekä parantaa nuoren kasvuoloja ja

elinolosuhteita. Laissa säädetään myös kunnan vastuusta nuorisotyössä ja sen toteuttamisessa. Kunnan on luotava edellytys nuorisotyölle järjestämällä nuorille palveluita ja nuorille suunnattuja tiloja. Kunnan tulee olla myös yhteistyössä muiden nuorille palveluja tuottavien tahojen, järjestöjen ja nuoren itsensä ja hänen perheensä kanssa. Kunnassa on myös oltava ohjaus- ja palveluverkosto, jonka kohderyhmänä on kunnan kaikki nuoret. (Nuorisolaki 1285/2016, 2§, 8§.)

Suomessa eri kunnissa toimii esimerkiksi nuorten Ohjaamoita, jotka toimivat matalan kynnyksen palveluna ja ”yhden luukun periaatteella” alle 30-vuotiaille. Nuori voi mennä sinne ilman ajanvarausta ja saada apua monenlaisiin tilanteisiin. Apua voi saada mm. asumiseen, opiskeluun, työnhakuun, elämänhallintaan tai sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyviin asioihin. Ohjaamon tarkoituksena on yhdistää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelut yhteen palvelupisteeseen. Ohjaamolla on siis paljon yhteistyökumppaneita ja sieltä ohjataan nuoria eri palveluihin. (Ohjaamo Jyväskylä 2019.) Nuorten saamiin palveluihin kuuluu myös mm. etsivä nuorisotyö, alueellinen nuorisotyö, nuorisotilat sekä nuorisovastaanotto (Nuorisopalvelut n.d.). Erilaisissa mielenterveysongelmissa nuoret saavat apua nuorisopsykiatriasta, jossa hoidetaan ja tutkitaan 13-17 -vuotiaita nuoria. Hoito koostuu eri hoitomuotojen yhdistelmästä ja yhteistyötä tehdään esimerkiksi oppilaitosten ja sosiaalitoimen kanssa. (Nuorisopsykiatria 2014.) Nuorten mielenterveyttä ja osallisuutta tukemassa on myös erilaisia kolmannen sektorin toimijoita. Kolmannen sektorin palveluntuottajat tuottavat esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa. Kuntouttava työtoiminta tukee nuoren osallisuutta ja sen tavoitteena on parantaa asiakkaan toimintakykyä ja arjenhallintaa ja se on hyvä tukimuoto muun kuntoutuksen rinnalle (Kuntouttava työtoiminta 2019). Esimerkiksi nämä edellä luetellut ovat palveluita, jotka voivat kulkea rinnalla yhdessä Kelan nuorille suunnatun ammatillisen kuntoutuksen kanssa.

5 Kelan ammatillinen kuntoutus

5.1 Kelan ammatillisen kuntoutuksen kohderyhmä ja palvelut

Ammatillinen kuntoutus on toimintaa, jonka tarkoituksena on parantaa ja tukea yksilön työ- ja/tai opiskelukykyä sekä ansiomahdollisuuksia, tai estää työkyvyttömyys. Näin ollen ammatillisen kuntoutuksen keinoin pyritään turvaamaan työelämässä pysyminen, sinne palaaminen tai mahdollistamaan sinne pääsy. (KELA ammatillinen kuntoutus 2019.) Ammatillisen kuntoutuksen järjestäjätahoja voivat Kansaneläkelaitoksen lisäksi olla työeläkevakuutus, vahinkovakuutuslaitokset, työ- ja elinkeinohallinto sekä yritykset ja järjestöt. Ammatillinen kuntoutus on tärkeää aloittaa oikea-aikaisesti, eli siinä vaiheessa, kun henkilön työ-, opiskelu- tai ansiokyky ovat vaarassa heikentyä olennaisesti lähivuosien aikana lääkinnällisen kuntoutuksen ja hoidon mahdollisuuksista huolimatta. (Juvonen-Posti, Lamminpää, Rajavaara, Suoyrjö & Tötterman 2016.)

Kela järjestää ammatillista kuntoutusta henkilöille, jotka ovat työttöminä, opiskelevat, ovat vaihtamassa ammattia tai olleet työelämässä vasta vähän aikaa. Lain Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista (L 566/2005, 6§) mukaan kuntoutukseen pääsy vaatii asianmukaisesti todetun vian, sairauden tai vamman, jonka arvioidaan aiheuttavan lähivuosina työ-, opiskelu- tai ansiomahdollisuuksien olennaista heikentymistä. Poikkeuksena on kuitenkin Kelan nuoren ammatillinen kuntoutus, johon ei vaadita lääkärinlausuntoa, lähetettä tai diagnoosia. Kelan ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteitä ovat seuraavat: ammatillinen kuntoutusselvitys, työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus, koulutus ja koulutuskokeilu, KIILA-kuntoutus, ammatilliset kuntoutuskurssit, apuvälineet, elinkeinotuki sekä nuoren ammatillinen kuntoutus. Kelan järjestämän kuntoutuksen tarpeenmukaisuutta ja sisältöä arvioitaessa kartoitetaan asiakkaan kokonaistilanne, johon kuuluu sairauden, vian ja/tai vamman lisäksi arvio fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta toimintakyvystä. Lisäksi otetaan huomioon esimerkiksi elämäntilanne, ikä, taloudelliset ja sosiaaliset asiat, koulutus, ammatti, aikaisempi toiminta sekä henkilön jäljellä oleva kyky hankkia itselleen ansiotuloja. (Ammatillinen kuntoutus 2019, 18-23.)

Tutkimuksen mukaan sijoitetuilla lapsilla on aikuisena muuta väestöä todennäköisemmin pitkäaikaisia vaikeuksia kouluttautumisessa ja työllistymisessä (Sijoitetut lapset tarvitsevat pitkäaikaista tukea koulutukseen ja työelämään – uusi tutkimus tunnistaa erilaiset urapolut 2019). Näin ollen sijoitettujen lasten ja nuorten tarpeen Kelan ammatilliseen kuntoutukseen voisi ajatella olevan suurempi kuin valtaväestöllä. Nuorten haasteet voivat näkyä esimerkiksi elämänhallinnassa ja itsenäistymisessä, joten toimintakyky voi olla alentunut myös ilman diagnosoitua sairautta, vikaa tai vammaa (Nuorten pääsyä Kelan ammatilliseen kuntoutukseen helpotetaan 2018). Koska Kelan ammatillisen kuntoutuksen muut palvelut kuin nuoren ammatillinen kuntoutus vaativat todetun sairauden, vian tai vamman, voisi juuri nuoren ammatillinen kuntoutus olla oikea palvelu monelle esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollossa olevalle nuorelle, jolla on haasteita edetä kohti opiskeluita tai työelämää.

5.2 Kelan ammatillinen kuntoutus nuorille

Kelan järjestämä nuorille suunnattu ammatillinen kuntoutus on tarkoitettu 16-29 vuotiaille henkilöille, jotka tarvitsevat apua ja tukea erinäisiin elämänhaasteisiin (Nuoren ammatillinen kuntoutus 2019). Nuorten ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on tukea ja edistää syrjäytyneiden ja hankalassa elämäntilanteessa olevien nuorten valmiuksia opiskella ja työllistyä sekä toimintakykyä ja elämänhallintaa (Ammatillinen kuntoutus 2019, 20). Kelan nuorten ammatillisen kuntoutuksen kuntoutusmuotoja ovat NUOTTI-valmennus, ammatillinen kuntoutusselvitys, koulutuskokeilu sekä työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus. (Nuoren ammatillinen kuntoutus 2019.) Vuonna 2019 nuorten ammatillista kuntoutusta sai Suomessa noin 2400 nuorta, eli noin 0,3% 16-29 vuotiaasta väestöstä. Suosituin kuntoutuspalvelu oli NUOTTI-valmennus, ja kuntoutuspalveluiden saaminen oli hieman yleisempää nuorilla miehillä kuin naisilla. (Nuorten pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen helpotettiin vuoden 2019 alusta voimaan tulleella lakimuutoksella 2019.)

Nuorten ammatillisen kuntoutuksen järjestämisestä, sisällöstä ja pääsyvaatimuksesta säädetään laissa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista (L 566/2005). Lain mukaan Kela järjestää nuorelle kuntoutusta, jos nuoren toimintakyky on olennaisesti heikentynyt, kuntoutus on tarkoituksenmukaista nuoren

toimintakyvyn, elämänhallinnan, työ, ja opiskeluvalmiuksien tukemiseksi tai edistämiseksi, ja jos kuntoutus on tarpeenmukaista tukeakseen tai edistääkseen nuoren kykyä opiskella tai työllistyä. Arvioitaessa nuoren toimintakyvyn heikentymistä, huomiioon otettavia asioita ovat erityisesti osallistumiseen, suoriutumiseen sekä yksilö- ja ympäristötekijöihin vaikuttavat osa-alueet. (L 566/2005, 7a§.) Nuorelle voidaan maksaa kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa. Kela maksaa kuntoutusrahaa kuntoutuksen ajalta normaalisti kuntoutuspäiviltä, jotka kestävät vähintään neljä tuntia, mutta nuoren ammatillisen kuntoutuksen perusteella maksettavassa kuntoutusrahassa ei poikkeuksellisesti tutkita kuntoutuksen päiväkohtaista kestoja (Ammatillinen kuntoutus, 9).

1.1.2019 voimaan tulleen lakimuutoksen jälkeen nuorten ammatilliseen kuntoutukseen pääsyä on helpotettu niin, että kuntoutukseen pääseminen ei edellytä sairautta tai vammadiagnoosia eikä lääkärin lähetettä, vaan kuntoutusta voidaan hakea suullisesti. Arvion nuoren toimintakyvystä voi lakimuutoksessa tulleen uudistuksen myötä tehdä esimerkiksi sosiaalitoimi, Ohjaamon työntekijä, etsivä nuorisotyö tai terveydenhuolto. Myös Kela voi ohjata nuoria kuntoutukseen, jos nuoren tuen tarve tulee ilmi esimerkiksi toimeentulotukiasioiden käsittelyn yhteydessä. (Nuorten pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen helpotetaan 2018.) Lakimuutoksen tarkoituksena on ollut helpottaa kuntoutukseen pääsyä niin, että sinne voi hakeutua matalalla kynnyksellä ja tarpeeksi varhaisessa vaiheessa. Tämän tavoitteena on se, että nuoren ongelmat eivät pitkittyisi ja monimutkaistuisi, vaan nuori pääsisi etenemään opinnoissaan tai työllistymisessään mahdollisimman sujuvasti. (Nuorten pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen helpotettiin vuoden 2019 alusta voimaan tulleella lakimuutoksella 2019.)

Taulukko 1 Kelan nuorten ammatillisen kuntoutuksen palvelut

NUOTTI-valmennus	Nuorella on käytössään henkilökohtainen valmennus, joka auttaa konkreettisesti etenemään kohti opiskelu- ja työelämää. Sisältää 20 valmennuskertaa ja lisäksi yhteydenpitoa nuoren sekä nuoren kanssa toimivien tahojen kanssa.
Koulutuskokeilu	Enintään 10 päivää kestävä kokeilu, jossa nuori voi tutustua opiskeluun, ammattialaan tai opiskelupaikkaan.
Työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus	Nuori voi kokeilla tavoittelemaansa työtä yhdessä tai useammassa paikassa. Voi sisältää yksilöllistä työhönvalmennusta, työkokeilua tai niiden yhdistelmää. Kesto 60-240 päivää.
Ammatillinen kuntoutusselvitys	Nuoren tukena on moniammatillinen tiimi, joka auttaa arvioimaan ja tunnistamaan nuoren työ-, opiskelu- tai toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä. Nuoren kanssa tehdään suunnitelma, joka auttaa pääsemään kohti opiskelu- ja työelämää. Sisältää enintään 13 kuntoutuspäivää ja 3 seurantapäivää.

(Nuoren ammatillinen kuntoutus n.d.)

6 Tutkimuksen toteutus

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta alan ammattilaisille. Tavoitteena oli haastattelun avulla selvittää, miten lastensuojeluyksikössä ohjataan nuoria Kelan ammatilliseen kuntoutukseen. Haastattelut toteutettiin laadullisen tutkimuksen mukaisesti.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista ohjausta nuorille annetaan lastensuojelussa Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen liittyen?
2. Millaista tietoa lastensuojelun työntekijöillä on Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta?

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnetään ihmistä tiedonkeruun välineenä ja tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa. Aineisto kootaan todenmukaisessa ympäristössä, esimerkiksi haavoittamalla tai haastatteleamalla, ja tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Aineistoa analysoidaan yleensä kokonaisuutena ilman hypoteesia, ja tutkimuksenä on löytää tosiasioita eikä todentaa jo olemassa olevia teorioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) (Alasuutari 2007, 38.)

Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastattelulla. Haastattelumenetelmä valittiin sen perusteella, että se on joustava, ja haastattelun aikana mahdollisesti esiin nousevat ilmiöt voivat saada lisää keskustelua aikaan. Tämä mahdollisti haastateltavien näkökulmien ja äänen esille pääsemisen mahdollisimman hyvin. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä ja haastattelun teemat on ennalta määritelty, mutta ky-

symyksiä voidaan myös syventää ja tarkentaa haastattelun aikana. Haastattelukysymyksillä pyrittiin löytämään tutkimuskysymyksiin merkityksellisiä vastauksia. Haastatteluun etukäteen valitut teemat perustuivat tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, eli teemat nousivat opinnäytetyön pääkäsitteistä. Teemahaastattelussa on keskiössä ihmisen omat tulkinnat, heidän asioille antamansa merkitykset ja niiden syntyminen vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.) Teemahaastattelut nauhoitettiin, ja teemahaastattelurunko on tämän opinnäytetyön liitteenä.

6.3 Aineiston keruu ja analysointi

Haastattelun kohderyhmänä olivat lastensuojelu- tai jälkihuoltoyksiköiden työntekijät, ja otantana oli neljä haastateltavaa. Haastateltavilta ei kerätty muita tietoja, kuin heidän tutkintonsa, työkokemuksensa vuosina sekä ammattinimike. Haastateltavista käytettiin tunnisteita H1, H2, H3 ja H4. Haastateltavista kahdella on yhteisöpedagogin (AMK) tutkinto ja kahdella on sosionomin (AMK) tutkinto. Työkokemusta haastateltavilla on 1-32 vuoden välillä. Kolme heistä toimii ohjaajan ammattinimikkeellä lastensuojelussa sekä lastensuojeluyksikössä että jälkihuollossa, ja yksi haastateltavista on esimiesasemassa. Haastattelut toteutettiin joulukuussa 2019, ja ne olivat kestoltaan 15-40 minuuttia.

Sisällön analyysi

Tutkimuksen aineistonkeruutapana oli teemahaastattelu, ja analyysimenetelmänä teoriaohjaava teemoittelu. Teoriaohjaavassa analyysimenetelmässä otetaan huomioon teoriapohja, mutta annetaan myös mahdollisuus sille, että aineistosta nousee uusia teemoja. Analyysin aikana ajattelua ohjaavat vuoroin teoria ja aineisto. Tämä analyysimenetelmä on yksi laadullisen tutkimuksen perusmenetelmistä, ja se on luonteva tapa analysoida teemahaastatteluaineistoa. Analyysia tehdessä teemahaastattelun aineisto puretaan ensin litteroimalla ja tutustutaan aineistoon paremmin. Tämän jälkeen aineisto järjestellään teemoittain, ja etsitään yhdistäviä tekijöitä. Aineisto pilkotaan ja ryhmitellään niiden teemojen mukaan, jotka olivat olleet mukana jo teemahaastattelussa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 91-93.)

Tämän opinnäytetyön aineiston analysointi aloitettiin litteroimalla nauhoitettu haastatteluaineisto. Haastattelut litteroitiin muuten sanatarkasti, mutta joitakin epäolennaisia, lähinnä haastattelijoiden välikommentteja jätettiin pois. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 19 sivua. Fonttina oli Calibri (Body), fonttikokona 12 ja rivivälinä 1,5. Litteroinnin jälkeen litteroitu teksti tulostettiin. Tulostetusta materiaalista alleviivattiin teemahaastattelurungon mukaisesti eri teemoja käsitteleviä asioita eri väreillä. Jokaisella teemalla oli oma värinsä, joten eri teemat olivat helposti löydettävissä aineistosta. Alleviivausten jälkeen tehtiin uusi Word-pohja, johon laitettiin kaikki jo aikaisemmin teoriasta nousseet teemat otsikoiksi. Näiden teemaotsikoiden alle laitettiin haastatteluista nousseet asiat omien teemojensa mukaisesti, ja näistä vastauksista etsittiin yhdistäviä tekijöitä. Lopuksi tästä teemoittelusta aineistosta koottiin tutkimuksen tulokset.

Taulukko 2 Analyysin työvaiheet

Litterointi. Fontti: Calibri, fonttikoko: 12, riviväli: 1,5
Litteroidun tekstin tulostaminen ja tulostetusta aineistosta eri teemojen alleviivaus teemojen omilla väreillä
Uuden Word-pohjan tekeminen, jossa teemat otsikoina
Aineistosta nousseet teemojen mukaiset vastaukset Word-pohjalle omien teemaotsikoidensa alle
Yhdistävien tekijöiden etsintä → vastausten etsiminen tutkimuskysymyksiin → tutkimuksen tulokset

7 Tulokset

Tutkimuksen tulokset jaoteltiin teemoihin, jotka olivat myös teemahaastattelun runkona. Näitä teemoja olivat Kelan nuorten ammatillinen kuntoutus, nuorten toimintakyvyn aleneminen, siihen saatava tuki ja palvelujärjestelmän toimivuus, kuntoutustarpeen näkyminen lastensuojelussa sekä haastateltavien kokemukset ja näkemykset

nuorten ohjaamisesta nuorten ammatilliseen kuntoutukseen. Näiden teemojen avulla oli tarkoituksena saada vastaukset opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

7.1 Tietämys Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta

Ensimmäinen teema liittyi Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen. Haastattelussa kysyttiin haastateltavien tämänhetkistä tietoa aiheesta, sekä tietämystä lakimuutoksesta, jonka mukaan nuori ei tarvitse enää lääkärin b-lausuntoa hakiessaan Kelan nuorten ammatillista kuntoutusta. Lisäksi haastattelussa tiedusteltiin, mitä kautta haastateltavat ovat saaneet tietoa Kelan ammatillisesta kuntoutuksesta.

Yksikään haastateltavista ei ollut täysin tietoinen, mitä kaikkea Kelan nuorille suunnattu ammatillinen kuntoutus pitää sisällään. Kaikki haastateltavat olivat kuulleet NUOTTI-valmennuksesta, mutta suurin osa ei tiennyt sen olevan Kelan nuorten ammatillista kuntoutusta. Aihetta koskeva lakiuudistus (1.1.2019) oli myös haastateltaville tuntematon. Kun haastateltavilta kysyttiin, mistä he saavat tietoa Kelan ammatillisesta kuntoutuksesta, kaikki kertoivat, että työntekijän on itse oltava aktiivinen tiedonhakija. Yksi haastateltava sanoi, että itsenäisen tiedonhaun lisäksi tietoa voi saada myös nuoren kanssa asioidessa, esimerkiksi työvoimatoimistossa, sosiaalitoimessa tai Kelassa. Kahdelta haastateltavista tuli toivomusta, että olisi jokin väylä, mitä kautta alan ammattilaisille tulisi tietoa aiheesta.

”En tiedä siitä mitään.” (H2.)

”Mulla ei ole kyllä henkilökohtaisesti tietoa tästä, mitä kaikkea se ammatillinen kuntoutus on. Mitä se sisältää ja mitä se voi olla.” (H3.)

7.2 Nuorten toimintakyvyn aleneminen ja siihen saatava tuki

Haastattelun toisena teemana oli nuorten toimintakyvyn aleneminen. Alateemoina oli haastateltavien näkemykset nuorten toimintakyvyn haasteista, nuorten saamasta tuesta toimintakyvyn haasteisiin sekä palvelujärjestelmän toimivuus.

Haastatteluissa nousi esiin, että haastateltavien mielestä lastensuojelun piirissä olevien nuorten toimintakyvyssä on paljon erilaisia neurologisia, kehityksellisiä ja psyykkisiä haasteita. Käytännössä haasteet näkyvät esimerkiksi haasteina arjenhallinnassa ja vuorokausi-rytmissä, motivaation puutteena, haasteena löytää mielekästä tekemistä arkeen ja elämässä eteenpäin menemisessä. Esiin nousi myös nuorten kokemat traumat, jotka voivat vaikuttaa toimintakykyyn monella tavalla.

”Nuoret saa kaiken tuen, mutta kun niillä ei riitä älyä ottaa sitä vastaan. Niitä ei voi pakottaa. Tukea on pilvin pimein tarjolla.” (H2.)

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että nuorille on riittävästi tukea saatavana erilaisiin toimintakyvyn haasteisiin. Haasteena on kuitenkin se, että miten palvelut ja nuoret kohtaavat, ja onko nuorella voimavaroja ottaa apua vastaan. Kaksi haastateltavista nosti esiin myös tarpeen siitä, että matalan kynnyksen palveluita voisi olla nykyistä enemmän.

Myös nuorten toimintakyvyn haasteisiin liittyvästä palvelujärjestelmän toimivuudesta oltiin yhtä mieltä siitä, että se toimii pääosin hyvin. Osa haastateltavista sanoi järjestelmän toimivuuden riippuvan nuoren omasta motivaatiosta ja siitä, miten heidät saa aktivoitumaan palveluiden piiriin. Eräs haastateltava kertoi, että hänen kokemuksensa mukaan parhaana motivaattorina nuorille toimii raha. Esiin nousi myös huoli siitä, kuinka pysyy työntekijänä itse mukana erilaisissa palvelujärjestelmässä tapahtuvissa muutoksissa ja uudistuksissa.

”Paljon uutta ja uudistusta, josta helposti ammattilainen putoaa kelkasta, jos ei ole mitään yleistä infoa.” (H3.)

7.3 Lastensuojelu

Teemahaastattelun kolmantena teemana oli lastensuojelu. Tässä kohtaa haastattelua kysyttiin kysymyksiä liittyen kuntoutustarpeen näkymiseen lastensuojelussa sekä yhteistyön ja tiedonkulun toimivuudesta lastensuojelun ja muiden palvelutahojen välillä.

Haastattelussa kävi ilmi, että kuntoutuksen tarve näkyy monin eri tavoin lastensuojelussa. Haastateltavien vastaukset tähän teemaan olivat hyvin saman tyyppisiä kuin nuorten toimintakyvyn haasteisiin liittyvässä teemassa. Haastateltavien mukaan kuntoutuksen tarve näkyy esimerkiksi arjen toiminnoissa, itseohjautuvuudessa sekä psyykkisessä voinnissa. Traumot, neurologiset ja somaattiset haasteet sekä oppimisvaikeudet nousivat vahvasti esiin myös tässä teemassa. Haastateltavien mielestä kuntoutusta tarvitaan myös siihen, että jokainen kiinnittyisi johonkin, eli saisi esimerkiksi opiskelupaikan tai olisi mukana jossakin muussa toimintakykyä edistävässä tai ylläpitävässä toiminnassa.

Jokaisen haastateltavan mielestä yhteistyö ja tiedonkulku lastensuojelun ja muiden palvelutahojen välillä toimii erittäin hyvin.

7.4 Kelan nuorten ammatilliseen kuntoutukseen ohjaaminen

Neljäntenä teemana oli ohjaaminen. Tässä osiossa haastateltavilta kysyttiin heidän työssään tekemää ohjausta Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen. Heiltä kysyttiin tilanteita, joissa ohjausta tällä hetkellä tapahtuu tai missä sitä voisi tapahtua. Haastateltavilta myös tiedusteltiin, että mikä on heidän mielestään se taho, joka tätä ohjausta tällä hetkellä tekee. Lisäksi selvitettiin, että minkä tahon toimesta ohjausta haastateltavien mielestä tulisi tapahtua, ja että voisiko heidän työpaikallaan lisätä Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen ohjaamista.

Tässä teemassa tuli melko eriäviä vastauksia. Erään haastateltavan mielestä omalla työpaikalla ohjausta tapahtuu ja sitä tapahtuu tarpeeksi, toisen mielestä ohjausta ei tapahdu ollenkaan, eikä sitä ole mahdollista lisätä. Loppujen haastateltavien mielestä sitä tapahtuu osittain, mutta sitä voisi tapahtua enemmänkin, jos olisi enemmän tietoa palvelusta.

Haastattelussa kävi ilmi, että haastateltavien mielestä tällä hetkellä ohjausta tapahtuu pääosin työvoimatoimistossa, ohjaamossa, etsivässä nuorisotyössä, sosiaalitoi-

messa tai jälkihuollossa. Jokaisen haastateltavan mielestä olisi hyvä, että ohjausta tapahtuisi minkä vain nuoren kanssa tekemisissä olevan tahon toimesta, eikä niin, että olisi jokin tietty taho, jonka tehtävänä ohjaus olisi.

”Ite aattelen, että ohjausta voisi tapahtua mistä vaan. Tykästyin siihen ajatukseen, että olisi joku infopläjäys siitä, mitä kaikkea nuorelle olisi tarjolla. Niin kuka vaan voisi ohjata nuorta, eikä se haittaa, vaikka sitä tapahtuisi monestakin paikkaa.” (H4.)

”Me tarvitsemme vaan tietoa. Mulle oli ihan uutta, että ei tarvitse b-lausuntoa. Selkeitä ohjeita ja ihan varmasti pystytään tukemaan nuorta paljon varhaisemmassa vaiheessa, kun vaan tiedot on ajan tasalla.” (H3.)

8 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön mahdollisimman vahva luotettavuus ja eettisyys varmistettiin käyttämällä tutkimuksessa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Näitä käytäntöjä ovat esimerkiksi yleinen rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tieteellisen tutkimuksen kriteereiden mukaiset tiedonhankinta-, tutkimus-, ja arviointimenetelmät sekä tutkimuksen suunnittelu, toteutus ja raportointi yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolla asetettujen vaatimusten mukaisesti (Kuula 2006, s. 34-35).

Tässä opinnäytetyössä eettisyys ja luotettavuus varmistettiin hankkimalla tarpeeksi laaja teorianäytämys tutkimuksen aihepiiristä sekä suojelemalla haastateltavien anonymiteettia (haastateltavilta ei kerätty muita tietoja kuin tutkintonimike, ja myös haastatteluyksikkö pysyi nimettömänä). Haastattelumenetelmäksi valittiin teema-haastattelu, sillä se on haastateltavalähtöistä. Lisäksi haastattelua testattiin ennen varsinaista haastattelua ulkopuolisella henkilöllä, jolla varmistettiin se, että kysymykset ovat ymmärrettäviä eikä ne johdattele haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla.

Haastateltavat allekirjoittivat ennen haastattelua suostumuslupan, jossa haastateltava antoi lupansa siihen, että hänen kertomiaan asioita voidaan hyödyntää opinnäytetyössä. Ennen haastatteluja selvitettiin, tarvitaanko haastatteluihin tutkimuslupia, mutta niitä ei ole organisaatioiden puolesta tarvittu tämän opinnäytetyön toteutukseen. Haastateltaville kerrottiin mahdollisuudesta vetäytyä pois tutkimuksesta missä tahansa vaiheessa haastattelua. Teemahaastattelun nauhoitteet poistettiin litteroinnin jälkeen ja litteroitu teksti hävitettiin, kun sitä ei enää tarvittu.

Opinnäytetyön tutkimuksen toteutti kaksi tutkijaa. Tutkimustuloksia analysoidessa molemmat osallistuivat haastatteluaineiston analysointiin niin, että haastatteluaineisto käytiin ensin läpi erikseen, ja sen jälkeen tuloksia pohdittiin vielä yhdessä. Tämä lisää osaltaan tulosten luotettavuutta. Lisäksi teemahaastattelu tuki tämän tutkimuksen luotettavuutta, sillä tällä haastattelumenetelmällä haastateltavien näkemykset tulivat mahdollisimman hyvin esille.

9 Pohdinta

Tämä opinnäytetyö on tarkastellut sijoitettujen lasten ja nuorten toimintakykyä, Kelan nuorille suunnattua ammatillista kuntoutusta sekä kyseiseen kuntoutukseen tapahtuvaa ohjausta lastensuojelussa. Teemahaastattelu osoittautui toimivaksi aineistohankintamenetelmäksi, sillä sen avulla tutkimuskysymyksiin saatiin selkeät vastaukset.

Kuten opinnäytetyössä on todettu, sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on valtaväestöä enemmän haasteita toimintakyvyssä ja mielenterveydessä sekä kouluttautumisessa ja työllistymisessä. Tutkimuksen mukaan sijoitetuille henkilöille on myönnetty yli neljä kertaa enemmän Kelan ammatillista kuntoutusta kuin ei-sijoitetuille henkilöille. Kuntoutusta on myönnetty erityisesti psyykkiseen oireiluun ja mielenterveyden häiriöihin, mutta myös pitkäaikaissairauksiin. (Suomi nuorten kasvu ympäristönä 2016, 61.) Vaikka nämä luvut kertovat siitä, että sijoitetut lapset ja nuoret ovat merkittävä Kelan ammatillisen kuntoutuksen kohderyhmä, tämän opinnäytetyön tulosten perusteella ohjausta kuntoutukseen ei lastensuojelussa juurikaan tapahdu. Ohjaaminen

Kelan nuorten ammatilliseen kuntoutukseen lastensuojelusta voisi kuitenkin olla luonteva väylä, sillä lastensuojelussa työskentelevät henkilöt näkevät kenties parhaiten nuorten toimintakyvyn ja siihen liittyvät haasteet nuoren omassa toimintaympäristössään. Näin ollen lastensuojelun työntekijän olisi luontevaa antaa Kelalle oma arvionsa nuoren tarpeesta ammatilliselle kuntoutukselle.

Tutkimustuloksista voidaan todeta, että lastensuojelussa työskentelevillä ohjaajilla ei ole kovinkaan paljon tietoa Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta. Tiedon vähäinen määrä vaikuttaa suoraan siihen, että nuoria ei juuri ohjata nuorten ammatilliseen kuntoutukseen. Haastatteluissa tuli kuitenkin ilmi, että jos tietoa olisi enemmän, myös ohjausta voisi tapahtua enemmän. Useat haastateltavat toivoivatkin jonkinlaista infopakettia aiheeseen liittyen, jotta he voisivat jatkossa ohjata nuoria enemmän Kelan nuorten ammatilliseen kuntoutukseen. Tällä hetkellä ei ole mitään selkeää tahoja, joka hoitaisi tästä palvelusta tiedottamisen alan ammattilaiselle, eikä myöskään sellaista tahoja, jonka vastuulla nuorten ohjaaminen Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen olisi. Ohjausta tehdään tällä hetkellä siellä, missä tietoa tästä palvelusta löytyy. Paljon on siis kiinni työntekijän omasta aktiivisuudesta ja tiedonhausta. Tällä hetkellä voi siis olla, että nuoret ovat eriarvoisessa asemassa palvelun saamisen suhteen, sillä Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen ohjaaminen on niin paljon sidoksissa nuoren kanssa työskentelevän työntekijän omasta tietämyksestä kuntoutuksesta. Yhdelläkään haastateltavista ei ollut tietoa siitä, että nuori ei tarvitse enää lääkärin b-lausuntoa hakiessaan Kelan nuoren ammatilliseen kuntoutukseen. Jotkut haastateltavista sanoivat, että nyt kun tietää kuinka helposti hakeminen tapahtuu, voi ohjaamistakin tapahtua jatkossa helpommin ja matalammalla kynnyksellä.

Kelan raportoinnin mukaan lakimuutoksen jälkeen Kelan nuorten ammatillisen kuntoutuksen määrät ovat lisääntyneet. Lakimuutoksen myötä uutena kuntoutuspalveluna tuli NUOTTI-valmennus, ja se onkin ollut Kelan nuorten ammatillisen kuntoutuksen palveluista suosituin. (Nuorten kuntoutus 2019.) NUOTTI-valmennus oli myös Kelan nuorten ammatillisista kuntoutuspalveluista ainoa, joka oli osalle haastateltavista ennestään tuttu, ja yksi oli myös itse toiminut NUOTTI-valmentajana. Haastateltavat eivät olleet kuitenkaan tietoisia siitä, että NUOTTI-valmennus on osa Kelan nuorten

ammattillisen kuntoutuksen palveluita, vaikka itse palvelusta olivat kuulleetkin. Tästäkin voidaan päätellä, ammattilaisten olisi hyvä saada lisää päivitettyä ja ajankohtaista tietoa Kelan nuorten ammatillisesta kuntoutuksesta, jotta nuoria osattaisiin tarvittaessa ohjata kuntoutuksen pariin nykyistä enemmän.

Tuloksista ilmeni, että haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että nuorille on tällä hetkellä paljon erilaisia palveluita tarjolla ja yhteistyö eri tahojen välillä toimii hyvin. Palvelujärjestelmän toimivuus nousikin haastatteluissa positiiviseksi asiaksi. Kuitenkin se osoittautui huoleksi, että kuinka oikea-aikaisia ja tarkoituksenmukaisia palvelut ovat, sekä kuinka hyvin nämä palvelut ja nuoret kohtaavat toisensa. Osa haastateltavista nosti esille sen, että vaikka palvelutarjonta on laaja, voisi tarjolla olla enemmän vielä matalamman kynnyksen palveluita. Kelan nuorten ammatillisen kuntoutuksen palveluista NUOTTI-valmennus onkin tarkoitettu juuri matalan kynnyksen palveluksi, sillä sen tavoitteena on saada heikentyneen toimintakyvyn omaava nuori kiinnostumaan omasta elämäntilanteestaan, taidoistaan, vahvuuksistaan ja tulevaisuuden suunnittelustaan. Nämä ovat edellytyksiä sille, että on ylipäätänsä mahdollista tavoitella kohti opiskelu- tai työelämää. (NUOTTI-valmennus 2019.) Näin ollen ongelmana ei välttämättä aina ole palveluiden puute, vaan ammattilaisten tiedon puute mahdollisista kuntoutuspalveluista.

Useissa tässä opinnäytetyössä esiin tulevista jo tehdyissä tutkimuksissa ja teoriassa on kerrottu sijoitettujen nuorten toimintakyvystä ja sen haasteista. Myös haastatteluissa ilmeni, että lastensuojelussa työskentelevien haastateltavien kokemusten perusteella sijoitetuilla nuorilla on ikätovereitaan enemmän haasteita ja ongelmia toimintakyvyssä. Tutkimuksen tuloksista selviää haastateltavien näkemyksiä sijoitettujen nuorten haasteiden vaikutuksesta toimintakykyyn, ja erityisesti arjenhallinta, motivaation puute, traumat, mielekkään tekemisen löytäminen sekä tulevaisuuden suunnittelemisen nousivat seikoiksi, joita sijoitetuilla nuorilla käytännössä usein ilmenee. Tällaisten haasteiden kanssa kamppaileville nuorille Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta voisikin olla hyötyä, mutta on kuitenkin myös sellaisia nuoria, jotka eivät ole siinä kunnossa, että ammatillinen kuntoutus olisi heille sopivaa. Esimerkiksi akuutit päihde- tai mielenterveysongelmat voivat olla esteenä kuntoutuksen toteutumiselle. Onkin tärkeää, että nuorille suunnatut palvelut, niin

nuorten ammatillinen kuntoutus kuin muutkin palvelut, ovat oikea-aikaisia, tarkoituksenmukaisia ja vastaavat nuoren tarpeisiin.

10 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä alan ammattilaisten ymmärrystä Kelan nuorille suunnatusta kuntoutuksesta ja tavoitteena oli teemahaastattelun avulla selvittää, miten nuoria ohjataan Kelan nuorten ammatilliseen kuntoutukseen. Opinnäytetyön tavoite saavutettiin ja tulosten pohjalta voidaan todeta, että lastensuojelussa nuoria ohjataan tällä hetkellä hyvin vähän Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen. Tämä johtuu siitä, että työntekijöillä ei ole tarpeeksi tietoa tämän palvelun sisällöstä eikä sen saatavuudesta. Kuitenkin haastateltavien saadessa tietoa aiheesta haastattelun yhteydessä, suurin osa oli sitä mieltä, että nuorten ammatillinen kuntoutus on tarpeellinen ja hyvä palvelu ja sinne olisi hyvä ohjata nuoria enemmän. Suurin osa myös oli sitä mieltä, että tätä ohjausta olisi mahdollista tehdä enemmän omassa työssään. Näiden seikkojen vuoksi tämän opinnäytetyön tarkoitus, eli lisätä ymmärrystä Kelan nuorille suunnatusta kuntoutuksesta, on osoittautunut tarpeelliseksi ja hyödylliseksi.

Tutkimuksen tutkimuskysymykset olivat seuraavat: millaista ohjausta nuorille annetaan lastensuojelussa Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen liittyen, sekä millaista tietoa lastensuojelun työntekijöillä on Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta. Tutkimustuloksista saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin ja voidaan tehdä johtopäätökset, että ohjausta ei juurikaan tapahdu lastensuojelussa eikä työntekijöillä ole tarpeeksi tietoa Kelan nuorille suunnatusta ammatillisesta kuntoutuksesta.

Tutkimuksen perusteella voidaan myös tehdä johtopäätös, että työnantajan, Kelan tai jonkun muun tahon olisi hyvä informoida alan ammattilaisia enemmän nuorille saatavilla olevista palveluista. Haastatteluista ilmeni, että lastensuojelussa työskentelevät ohjaajat tarvitsevat enemmän tietoa Kelan nuorten ammatillisesta kuntoutuk-

sesta. Näin ohjausta Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen tapahtuisi enemmän ja nuoret saisivat paremmin käyttöönsä sellaiset palvelut ja tukimuodot, joihin heillä on mahdollisuus ja oikeus. Nuorten itselleen saamien palveluiden ei olisi hyvä olla vain sen varassa, että kuinka paljon hänen kanssaan työskentelevä työntekijä tietää aiheesta ja Kelan nuorille suunnatun ammatillisen kuntoutuksen olisi hyvä olla näkyvämpää, jotta nämä sijoitetut nuoret, jotka tästä palvelusta hyötyisivät, löytäisivät sen.

Tutkimuksen tuloksissa selvisi myös, että palvelujärjestelmä toimii ja palveluita nuorille on riittävästi, mutta silti on paljon ongelmaa siinä, että nuorille löytyisi oikeat ja tarpeisiin vastaavat palvelut. Matalan kynnyksen palveluiden lisääminen NUOTTI-valmennuksen lisäksi voisi edesauttaa sitä, että nuoria saataisiin enemmän palveluiden piiriin, ja sitä kautta löytämään heille sopivia ja tarkoituksenmukaisia tukimuotoja ja kuntoutuspalveluita.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2007. Laadullinen tutkimus. 6. p. Vaajakoski: Gummerus.
- Ammatillinen kuntoutus. 2019. Kela. Viitattu 9.11.2019. <https://www.kela.fi/documents/10192/3239836/Ammatillinen%20kuntoutus.pdf>
- Ammatillinen kuntoutus. 2019. Kelan verkkosivut: kuntoutus. Viitattu 9.11.2019. <https://www.kela.fi/ammattillinen-kuntoutus>
- Erkolahti, R., Ebeling, H. & Moilanen, I. 2016. Somaattisesti ilmenevät psyykkiset oireet ja häiriöt. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 378-391
- Gissler M., Haapakorva P., Hautakoski A., Kiilakoski T., Lappi A., Merikukka M., Pekkarinen E., Ristikari T. & Törmäkangas L. 2016. Suomi nuorten kasvu ympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 9/2016. Tampere: Suomen Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. p. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.
- Huostaanotto. 2019. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.11.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>
- Juusola, Mervi. 2012. Levottomat aivot. ADHD ja asperger vahvuuksina. Keuruu: Ota-van kirjapaino Oy.
- Juvonen-Posti P., Lamminpää A., Rajavaara M., Suoyrjö H. & Tötterman P. 2016. Työikäisten kuntoutumisen monialainen järjestelmä. Kuntoutuminen. Helsinki: Duodecim, 160-175.
- Karlsson, L., Marttunen, M. & Kumpulainen, K. 2016. Lasten ja nuorten mielialahäiriöt. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 295-309.
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. 2009. Autismin kirjo ja kuntoutus. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Koivusilta, K., Rimpelä, A. & Kautiainen, S. 2006. Health inequality in adolescence. Does stratification occur by familial social background, family affluence, or personal social position? BMC public Health, 6. University of Tampere. Viitattu 8.3.2020. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65869/health_inequality_in_2006.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kuntouttava työtoiminta. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 10.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta>

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus.

Laaksonen, S. 2004. Jälkihuolto-opas. Saarijärvi: Gummerus. Lastensuojelun keskusliitto ry.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 566/2005. Annettu 15.7.2005. Viim. muutos 1.1.2020. Viitattu 26.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050566#L2>

Lapsenhuoltolaki 316/1983. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Annettu 8.4.1983. Viim. muutos 1.6.2019. Viitattu 8.11.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lastensuojelun käsikirja. 2019. Mitä on lastensuojelu? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 4.11.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Lastensuojelu 2018. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 8.11.2019. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelu>

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu 13.4.2017. Viim. muutos 1.3.2018. Viitattu 4.11.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P3>

Mitä toimintakyky on. 2019. Toimintakyky. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 8.11.2019. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>.

Nuorisolaki 1285/2016. Annettu 21.12.2016. Viim. muutos 1.1.2017. Viitattu 10.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

Nuorisopalvelut. N.d. Jyväskylän kaupunki. Viitattu 10.2.2020. <https://www.jyvaskyla.fi/nuoriso>

Nuoren ammatillinen kuntoutus. 2019. Kela. Viitattu 27.1.2020. <https://www.kela.fi/nuoren-ammattillinen-kuntoutus>

Nuoren ammatillinen kuntoutus. N.d. Ilman lääkärinlausuntoa tarjottavat nuorten kuntoutuspalvelut. Kelan esite. Viitattu 1.2.2020. <https://www.kela.fi/documents/10180/0/Nuortenkuntoutus/c2bce7ff-1dcb-4269-b092-232e8653c0ec>

Nuorten pääsyä Kelan ammatilliseen kuntoutukseen helpotetaan. 2018. Tietoa Kelasta. Viitattu 8.11.2019. <https://www.kela.fi/-/nuorten-paasya-kelan-ammattilliseen-kuntoutukseen-helpotetaan>

Nuorten pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen helpotettiin vuoden 2019 alusta voimaan tulleella lakimuutoksella. 2020. Nuorten kuntoutus. Kelan tietopaketit. Viitattu 27.1.2020. https://www.kela.fi/nuorten-kuntoutus_tietopaketti. TARKISTA

Nuorisolaki 1285/2016. Annettu 21.12.2016. Viim. muutos 1.1.2017. Viitattu 1.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2016/20161285>

Nuorisopsykiatria. 2014. KSSHP. Viitattu 10.2.2020. <https://www.ksshp.fi/fi-FI/Potilaalle/Erikoisalat/Nuorisopsykiatria>

Ohjaamo Jyväskylä 2019. Jyväskylän kaupunki. Viitattu 10.2.2020. <https://www.jyvaskyla.fi/nuoriso/ohjaamo-jyvaskyla>

Pasanen T., Katajamäki K., Åstedt T. & Jaakkola I. 2015. Lastensuojelun erityisyksikköön sijoitettujen lasten psyykkisen oirehinnan laaja-alaisuus. Kuntoutus. Kuntoutussätiö. Forssa Print, 38. p., 23-39.

Pasanen T., Katajamäki K., Martikainen S. & Åstedt T. 2015. Lastensuojelun erityisyksikköön lasten psykiatrinen oirehdinta, tarkkaavaisuus ja toimintakyky. Yhteiskuntapolitiikka 80:4, 349-364.

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus.

Sijaishuolto. 2019. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.11.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Sijoitettujen lasten perusoikeudet vahvistuvat -jälkihuollon ikärajaksi 25 vuotta. 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 58/2019. Viitattu 30.11.2019. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sijoitettujen-lasten-perusoikeudet-vahvistuvat-jalkihuollon-ikarajaksi-25-vuotta

Sijoitetut lapset tarvitsevat pitkäaikaista tukea koulutukseen ja työelämään –uusi tutkimus tunnistaa erilaiset urapolut. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu

14.11.2019. <https://thl.fi/fi/-/sijoitetut-lapset-tarvitsevat-pitkaaikaista-tukea-koulutukseen-ja-tyoelamaan-uusi-tutkimus-tunnistaa-erilaiset-urapolut?fbclid=IwAR181JTVsKdL9JltTdVzxQBjV2T56kV4xPBjduE8S1atae5fIHkfbourZUA>

Sinkkonen, J. 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoittaessa. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Toim. J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil. Pelastakaa lapset ry. Helsinki: Duodecim, 148-164.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot haastateltavista

- Tutkintonimike
- Työkokemus
- Ammattinimike

Kelan ammatillinen kuntoutus nuorille

- Haastateltavien tämän hetkinen tieto aiheesta
- Lakimuutos 1.1.2018
- Mistä haastateltava on saanut tietoa Kelan ammatillisesta kuntoutuksesta (koulutukset, oma tiedonhaku?)

Nuorten toimintakyvyn aleneminen

- Haastateltavan näkemys nuorten toimintakyvyn haasteista
- Nuorten saama tuki
- Palvelujärjestelmän toimivuus

Lastensuojelu

- Kuntoutuksen tarpeen näkyminen lastensuojelussa
- Tiedonkulku ja yhteistyö lastensuojelun ja muiden palvelutahojen välillä

Ohjaaminen

- Haastateltavan työssään tekemä ohjaus kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen
- Tilanteet, joissa ohjausta tapahtuu tai voisi tapahtua
- Mikä taho ohjausta pääosin tällä hetkellä haastateltavan mielestä tekee
- Minkä tahon toimesta ohjausta pitäisi tapahtua
- Haastateltavan työpaikalla tapahtuvan ohjauksen määrän mahdollinen lisääminen

Liite 2. Suostumuslomake haastatteluun osallistumisesta

Suostumus haastatteluun osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Nuorten ohjaaminen Kelan nuorille suunnattuun ammatilliseen kuntoutukseen lastensuojeluyksiköissä. Opinnäytetyö.

Tutkimuksen tekijät: Fanni Tyni ja Anniina Vihanti

Kuntoutuksen ohjaaja –opiskelijat

Jyväskylän ammattikorkeakoulu JAMK

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijoiden tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Haastattelussa ei kerätä muuta tietoa haastateltavasta kuin tutkintonimike, ammattinimike ja työkokemus. Organisaatiota, tarkempia henkilötietoja tai muita tunnistettavia tietoja ei mainita opinnäytetyössä.

Suostun siihen, että haastattelussa kertomiani asioita voidaan hyödyntää opinnäytetyössä.

Päiväys _____

Haastateltavan allekirjoitus _____